

دین و اخلاق

درس پنجم: زنگ انشاء

آشنایی با مفهوم تشبیه و جان بخشی به اشیاء تشبیه: مانند کردن کسی یا چیزی به کسی یا چیزی دیگر را تشبیه می‌گویند. تشبیه یکی از ابزارهایی است که نوشته‌ها را زیبا و اثرگذار می‌کند و ذهن را به پویایی و آفرینش نزدیک می‌سازد. مثال: شهدا خورشیدند: شهدا مانند خورشید روشن کننده راه مردم هستند. ارکان تشبیه:

الف: ارکان اصلی تشبیه
 مشبه ← چیزی که به چیز دیگر تشبیه می‌شود، مشبه نامیده می‌شود.
 مشبه به ← آن چیزی که چیزی به آن تشبیه می‌شود، مشبه به نامیده می‌شود.
 مثال: تو مشت درشت روزگاری ← (تو مثل مشت درشت هستی).

ب: ارکان فرعی تشبیه
 وجه شبه ← به علت شباهت میان مشبه و مشبه به می‌گویند.
 ادات تشبیه ← به کلماتی مانند: مثل، همچو، چون، چو، مانند و... ادات تشبیه می‌گویند.

مثال: شهید، چون شقایق سرخ است.

ادات تشبیه

نکته: ارکان فرعی تشبیه می‌توانند حذف شوند؛ اما ارکان اصلی امکان حذف شدن ندارند.

(باغچه‌بان، زنجان، ۳ بار تکرار)

۵۶- در عبارت‌های زیر ارکان تشبیه را پیدا کنید.

تشبیه	مشبه	مشبه به	ادات تشبیه	وجه شبه

علم باشد کلید هر گنجی.

مثل باد در صحرا / در شتاب بودی تو

۵۷- بیت زیر از چند جمله تشکیل شده است؟ نوع

(شهید صدیقی، زنجان، ۴ بار تکرار)

جمله‌ها را مشخص کنید.

«ای ساربان! آهسته ران کارام جانم می‌رود و آن دل که با خود داشتم با دلستانم می‌رود»

(اسفراین، شاهد امام صادق، ۲ بار تکرار)

۵۸- هم‌خانواده‌ی کلمه‌های زیر را بنویسید.

عظمت: جلال: قاصد:

۵۹- مشخص کنید که در هر کدام از بیت‌های زیر کدام آرایه‌ی ادبی به کار رفته است؟ (ولایت، سمنان، ۲ بار تکرار)

ای صبا! گر بگذری بر ساحل رود ارس بوسه زن بر خاک آن وادی و مشکین کن نفس

بچه‌ها گوش کنید، نظر ما این است، شهدا خورشیدند.

(آزادی، مشهد، ۲ بار تکرار)

۶۰- کلمه‌های زیر را به ترتیب حروف الفبا مرتب کنید.

«چراغ - انشا - بیست - داستانی - دانش آموز - خورشید - قلب - نظر»

**درس پنجم: زنگ انشاء**

آشنایی با مفهوم تشبیه و جان بخشی به اشیاء

جان بخشی به اشیا: هرگاه شاعر یا نویسنده یکی از ویژگی‌های جانداران را برای اشیا به کار ببرد، از ویژگی جان بخشی به اشیا استفاده کرده است. در حقیقت نسبت دادن اعمال انسانی به غیر انسان را جان بخشی به اشیا می‌گویند.

مثال: بدی زودتر از آب بیرون آمد و لباس نیکی را بر تن کرد.

در این جمله نویسنده بدی را آدمی فرض کرده و ویژگی‌هایی مانند شنا کردن، راه رفتن و لباس پوشیدن را به او نسبت داده است.

باز می‌بینم ز شوق بچه‌ها اشتیاقی در نگاه مدرسه

مثل این است که در این بیت مدرسه چشم دارد و به بچه‌ها نگاه می‌کند.

(اختران، درگز، ۳ بار تکرار)

۵۶. در عبارت‌های زیر ارکان تشبیه را پیدا کنید.

کم گوی و گزیده گوی چون دُر

چشم‌های من دو آینه

تشبیه	مشبه	مشبه به	ادات تشبیه	وجه شبه

۵۷. بیت زیر از چند جمله تشکیل شده است؟ نوع جمله‌ها را مشخص کنید.

(آمنه، الوند، ۲ بار تکرار)

«سعدی! اگر عاشقی کنی و جوانی عشق محمد بس است و آل محمد»

۵۸. هم‌خانواده‌ی کلمه‌های زیر را بنویسید. (گلچین علم، ارومیه، ۲ بار تکرار)

توصیف: روحانی: عطار:

(رضوی، ایذه، ۳ بار تکرار)

۵۹. مشخص کنید که در هر کدام از بیت‌های زیر کدام آرایه‌ی ادبی به کار رفته است؟

مهر او آب و کین او آتش خشم او درد و عفو او درمان

شاخ که با میوه‌هاست سنگ به پا می‌خورد بید مگر فارغ است از ستم نابه کار

۶۰. کلمه‌های زیر را به ترتیب حروف الفبا مرتب کنید.

«مهمان نواز - غم - خاک - نیایش - دوست - ارژنگ - لباس - روشن»

۶۱- متن زیر را مطابق با سلیقه‌ی خود به گونه‌ای کامل کنید که در آن از آرایه‌ی تشبیه استفاده شده باشد.
قرار بود با کلمه‌های «گل، شهید، شقایق و دشت» یک جمله بنویسیم. (شاهد، اردیبل، ۲ بار تکرار)

۶۲- دو کلمه را در یک جمله به کار ببرید. (شهید عباس حسین نژاد، بوشهر، ۱ بار تکرار)

داستان - شهید

کتاب - پرماجرا

۶۳- مفهوم ضرب‌المثل زیر را در یک بند بنویسید.
«با دوستان بساز و بر دشمنان بتاز» (مرتضی صرام، اصفهان، ۳ بار تکرار)

۶۴- ترکیب‌های وصفی را در متن زیر پیدا کنید. (دین و دانش، اردیبل، ۲ بار تکرار)

سرود ملی کشورمان با دعا و نیایش پایان می‌یابد؛ دعا برای جاودانگی کشوری که با تاریخ کهن خود در جهان می‌درخشد و در آینده نیز با گام‌های استوار فرزندان خویش، به سوی توسعه و سازندگی و سربلندی به پیش خواهد رفت.

۶۵- مفعول بیت‌های زیر را مشخص کنید.

چنان قحط سالی شد اندر دمشق که یاران فراموش کردند عشق

در چمن آمد غزلی نغز خواند رقص کنان بال و پری برنشاند



۶۱. متن زیر را مطابق با سلیقه‌ی خود به گونه‌ای کامل کنید که در آن از آرایه‌ی کنایه استفاده شده باشد.

دوستم تصمیم بزرگی گرفته بود

(امام حسین، مشهد، ۲ بار تکرار)

۶۲. دو کلمه را در یک جمله به کار ببرید.

آتش - دیشب

پروردگار - عدالت

(سادات موسوی، تهران، ۴ بار تکرار)

۶۳. مفهوم ضرب‌المثل زیر را در یک بند بنویسید.

«زبان سرخ، سر سبز می‌دهد بر باد»

(بوستان، سمنان، ۴ بار تکرار)

۶۴. ترکیب‌های وصفی را در متن زیر پیدا کنید.

دایه‌ی کودک، نزد سام رفت و مژده داد که یزدان پاک به او پسری داده است که تنش مانند نقره سفید و رویش چون گل زیباست و هیچ عیبی در سراپایش نیست جز آن که مویش سفید است.

۶۵. مفعول بیت‌های زیر را مشخص کنید.

و مردمان، راستگویان را دوست دارند.

دلم را نذر کردم تا بیاید.

مبحث تکمیلی

آشنایی با قید

قید: قید به کلمه یا مجموعه‌ای از کلمات که فعل را توضیح می‌دهند گفته می‌شود. در حقیقت قید کلمه‌ای است که ویژگی‌ها و خصوصیات فعل را توضیح می‌دهد. این ویژگی‌ها می‌تواند زمان، مکان، حالت و یا ... باشد.

مثال: دیروز به پارک رفتیم. چه زمانی رفتیم؟ دیروز

کلمه‌ی دیروز قید زمان است زیرا زمان که یکی از ویژگی‌های فعل است را توضیح می‌دهد.

در همین جمله یک قید دیگر هم داریم. دوباره با دقت به این جمله نگاه کنید:

مثال: دیروز به پارک رفتیم. دیروز کجا رفتیم؟ پارک

کلمه‌ی پارک قید مکان است؛ زیرا مکانی را که رفته‌ایم برای ما مشخص می‌کند.

سینما امروز بسته است.

این جمله هم دو قید دارد: قید زمان (امروز) قید مکان (سینما)

حال به جمله‌ی زیر دقت کنید:

زیر باران آهسته قدم می‌زدم. چگونه قدم می‌زدم؟ آهسته

کلمه‌ی آهسته ویژگی و خصوصیت راه رفتن را نشان می‌دهد؛ به همین جهت قید حالت است.

۶۶- قید را در جمله‌های زیر پیدا کنید. (علوم پزشکی، شیراز، ۳ بار تکرار)

الف) این مرد بلند همت، پیوسته در زندگی خویش دو هدف را دنبال می‌کرد.

ب) هنوز سایه‌ی وحشت و خاطره‌ی تلخ قتل عام چنگیز از ذهن مردم ایران پاک نشده است.

۶۷- نهاد، مفعول و قید را در جمله زیر پیدا کنید. (شاهد طوبی عشقی فرد، ملایر، ۲ بار تکرار)

گفت: «هوا عظیم سرد بود.»

۶۸- در بیت زیر صفت، قید و مفعول را پیدا کنید. (سالاری، تهران، ۲ بار تکرار)

در چمن آمد غزلی نغز خواند رقص کنان بال و پری برنشاند

مفعول	قید	صفت

۶۹- شعر «زنگ انشا» اثر کیست؟

**مبحث تکمیلی**

آشنایی با قید

تفاوت قید و صفت:

۱- صفت کلمه‌ای است که اسم را توضیح می‌دهد اما قید کلمه‌ای است که ویژگی‌ها و خصوصیات فعل را توضیح می‌دهد.

۲- صفت در یک ترکیب با اسم و در کنار اسم قرار می‌گیرد اما قید به صورت تنها می‌آید.

مثال: دانش آموز خوب، تکالیفش را به موقع انجام می‌دهد. / من خوب راه می‌روم.

۶۶. قید را در جمله‌های زیر پیدا کنید. (طلوع دانش، اردیبه‌ل، ۴ بار تکرار)

الف) بار دیگر، نگرانی و اندوه، قلب مردم ایران را در هم فشرد.

ب) جدا شد یکی چشمه از کوهسار به ره گشت ناگه به سنگی دچار

۶۷. نهاد، مفعول و قید را در جمله‌ی زیر پیدا کنید.

نهاد	مفعول	قید

به یزدان چنین گفت کای دادگر

تو دادی مرا دانش و زور و فر

۶۸. در بیت زیر صفت، قید و مفعول را پیدا کنید. (ولی عصر، اراک، ۳ بار تکرار)

چرا او را در آغوش مهربان خود نگرفتم؟

صفت	قید	مفعول

۶۹. حکایت «انواع مردم» از چه کتابی است؟ و این کتاب اثر کیست؟

درس ششم: اخلاق پسندیده

آشنایی با مفهوم پیشوند

پیشوندها در حقیقت حروفی هستند که به ابتدای کلمه‌ها اضافه می‌شوند و در معنی کلمه، تغییراتی را به وجود می‌آورند. این تغییرات با معنی اصلی کلمه ارتباط دارد، اما یک واژه‌ی جدید ساخته می‌شود.

برخی از پیشوندهای زبان فارسی:

۱) «بی»: این پیشوند که قبل از اسم می‌آید در حقیقت صفت می‌سازد.

مثال: بی + شمار = بی‌شمار / بی + غایت = بی‌غایت

۲) «نا»: این پیشوند قبل از اسم آمده و صفت می‌سازد. مثال: نا + سپاس = ناسپاس / نا + توان = ناتوان

۷۰- با توجه به معنی جمله، زیر کلمه‌ی مناسب خط بکشید. (دانشگاه علوم پزشکی، بندرعباس، ۵ بار تکرار)

الف) یقین دارم که (صواب-ثواب) خاموشی، بی‌نهایت است.

ب) اول دست و دهن پاک کند، آن‌گاه به کنار (خوان - خان) حاضر آید.

۷۱- هم‌معنی کلمه‌های زیر را بنویسید. (شهید نهایی، بهبهان، ۲ بار تکرار)

اعتدال = فراخ = اندک =

فارغ = حاجت = توقف =

۷۲- کلمه‌های زیر را به زبان ساده و امروزی بنویسید.

الف) اگر در میان جمعی بود، در خلال کردن توقف کند.

ب) دو چندان که می‌گویی، می‌شنو.

ج) طعام نبوید و نگزیند.

۷۳- در متن زیر واژه‌های نادرست املائی را پیدا کنید و شکل درست آن را بنویسید. (مهرآمین، شیراز، ۳ بار تکرار)

در لغمه‌ی دیگران نظر نکند و پیش از دیگران دست باز نگیرد، بل اگر سیر شده باشد طعللی می‌آورد تا دیگران نیز فارق شوند.

۷۴- هم‌خانواده‌ی مناسب کلمه‌های زیر را بنویسید. (۱۷ شهریور، شیراز، ۵ بار تکرار)

عمل: اعتدال: نظر:

۷۵- با کلمه‌های زیر در مورد «آداب سخن گفتن» دو جمله بنویسید.

زبان غیبت سخن مراتب

**درس ششم: اخلاق پسندیده**

آشنایی با مفهوم پیشوند

برخی از پیشوندهای زبان فارسی:

(۳) «هم»: این پیشوند همراه اسم می‌آید و صفت می‌سازد.

مثال: هم + کار = همکار ، هم + دل = همدل

(۴) «با»: این پیشوند قبل از اسم قرار گرفته و صفت می‌سازد.

مثال: با + هنر = باهنر / با + شعور = باشعور

(۵) «ب»: این پیشوند هم در اتصال با اسم، صفت می‌سازد. مثال: ب + خرد = بخرد / ب + جا = بجا

نکته) یکی از راه‌های تمرین در نویسندگی، نوشتن شرح حال است.

۷۰. با توجه به معنی جمله، زیر کلمه‌ی مناسب خط بکشید. (سرای دانش، تهران، ۳ بار تکرار)

الف) چرا کار نمی‌کنی و خود را پیش دیگران (خار - خوار) می‌کنی.

ب) تا زمانی که جوجه‌ها توانایی نداشته باشند، پدر و مادر به آن‌ها (غذا - قضا) می‌دهند.

۷۱. هم‌معنی کلمه‌های زیر را بنویسید.

خلال = تعالی = ثواب =

زیادت = غیبت = تکراری =

۷۲. جمله‌های زیر را به زبان ساده و امروزی بنویسید. (دکتر حسابی، شیراز، ۴ بار تکرار)

الف) بیش‌تر خطاهای فرزند آدم در زبان وی است.

ب) آدمی باید که بسیار سخن نگوید و سخن دیگری به سخن خود، قطع نکند.

ج) چرا شنیدن تو از گفتن تو زیادت است؟

۷۳. در متن زیر واژه‌های نادرست را پیدا کنید و شکل درست آن را بنویسید.

بدان که آفات زبان، بسیار است و زیان‌های آن بی‌شمار؛ از این پس که صواب خاموشی و فواید آن، بی‌نهایت بود.

۷۴. هم‌خانواده‌ی مناسب کلمه‌های زیر را بنویسید. (راه دانش، بابل، ۳ بار تکرار)

جمع: قاطع: حفاظت:

۷۵. با کلمه‌های زیر در مورد «آداب غذا خوردن» دو جمله بنویسید.

خوان دهن لقمه اعتدال

(ستایش حق، اردبیل، ۳ بار تکرار)

۷۶- در جمله‌های زیر نهاد، گزاره و مفعول را مشخص کنید.

الف) ما درس دوستی را خواندیم.

ب) خدای تعالی می‌فرماید.

نهاد	گزاره	مفعول

(امام خمینی، سراب، ۲ بار تکرار)

۷۷- جمع عربی (مکسر) کلمه‌های زیر را بنویسید.

عضو: آفت: لطیفه:

۷۸- با افزودن «بی» یا «نا» به ابتدای کلمه‌های زیر، کلمه‌ای جدید و معنادار بسازید.

امن: سازگار: شماره:
اصالت: تدبیر: مهربان:

(معلم، کرج، ۳ بار تکرار)

۷۹- قافیه و ردیف بیت‌های زیر را پیدا کرده و بنویسید.

علی آن شیر خدا، شاه عرب الفتی داشته با این دل شب
قافیه: ردیف:

شب ز اسرار علی آگاه است دل شب محرم سرالله است
قافیه: ردیف:

۸۰- یکی از بزرگ‌ترین فعالیت‌های خواجه نصیرالدین طوسی را بنویسید.

(غزالی، آبادان، ۲ بار تکرار)

۸۱- جمله‌های مناسب را به یک‌دیگر وصل نمایید.

در ابتدا به تحصیل پزشکی پرداخت. حیدر بابا
معروف‌ترین اثر شهریار به زبان ترکی است. محمد حسین بهجت تبریزی
آرامگاه شهریار در این شهر قرار دارد. مقبره الشعرای تبریز

۸۲- مفهوم ضرب‌المثل زیر را در یک بند بنویسید.

کم و گوی و گزیده گوی چون در

۸۳- در شرح حال‌نویسی به چه خصوصیات و ویژگی‌هایی توجه می‌شود؟

(فارابی، اراک، ۴ بار تکرار)

۸۴- متن زیر را در یک بند کامل کنید.

آن روزها همه‌ی ساعت‌ها و وقت خود را صرف تفریح می‌کردم اما

۸۵- «اخلاق ناصری، لطائف المواقف و مرام خوبان» به ترتیب آثار چه کسانی هستند؟



۷۶. در جمله‌های زیر نهاد، گزاره و مفعول را مشخص کنید.
 الف) رستم رخس را تیمار می‌کند.
 ب) مرد چندین بار حرف‌هایش را زیر لب تکرار کرد.

نهاد	گزاره	مفعول

۷۷. جمع عربی (مکسّر) کلمه‌های زیر را بنویسید. (شاهد، جیرفت، ۵ بار تکرار)
 فایده: ملت: دلیل:

۷۸. با افزودن «بی» یا «نا» به ابتدای کلمه‌های زیر، کلمه‌ای جدید و معنادار بسازید.
 حوصله: درست: اخلاق:
 شنوا: انتها: رحم:

۷۹. قافیه و ردیف بیت‌های زیر را پیدا کرده و بنویسید. (ولایت، سمنان، ۳ بار تکرار)
 دست در دامن مولا زد، در که علی بگذر و از ما مگذر
 قافیه: ردیف:
 شبروان مست ولای تو علی جان عالم به فدای تو علی
 قافیه: ردیف:

۸۰. جاهای خالی را با توضیحات مناسب کامل کنید.
 الف) خواجه‌نصیرالدین هلاکوخان را به تأسیس تشویق کرد.
 ب) خواجه‌نصیر از علمای بزرگ و و ایران در قرن بوده است.
 ج) مشهورترین اثر خواجه نصیر است.

۸۱. جمله‌های مناسب را به یک‌دیگر وصل نمایید. (شهید بحری، کلاچای، ۴ بار تکرار)
 شهریار تحصیلات خود را در این مدرسه گذرانده است. بهجت
 تخلص شعری شهریار در ابتدا بوده است. آذری (ترکی) و فارسی
 شهریار به دو زبان شعر می‌سروده است. دارالفنون

۸۲. مفهوم بیت زیر را در یک بند بنویسید.
 دادند دو گوش و یک زبانت، ز آغاز یعنی که دو بشنو و یکی بیش مگوی

۸۳. جمله‌ی زیر را با توجه به اندوخته‌های خود کامل کنید. (۹ دی، خوی، ۳ بار تکرار)
 نوشتن شرح حال یکی

۸۴. متن زیر را در یک بند کامل کنید.
 همیشه باید مراقب حرف زدنمان باشیم، زیرا

۸۵. شعر «شیر خدا» اثر کیست؟